

HISTORIA GEOLOGII I WSPOMNIENIA

Profesor Ryszard Dadlez – stratygraf, tektonik, pionier nowoczesnych metod w badaniach geologii regionalnej Polski

Jerzy B. Miecznik¹

Professor Ryszard Dadlez – stratigrapher, tectonicist, pioneer of modern methods in the study of regional geology of Poland. *Prz. Geol.*, 68: 809–819.

A b s t r a c t. Ryszard Dadlez (1931–2008), Polish Professor of geology, graduated from the University of Warsaw, associated with the Polish Geological Institute in Warsaw throughout his professional life. He was a leading researcher of deep-seated Caledonian, Variscan and younger geologic structures of the Polish Lowlands, a precursor of their interpretation on the basis of lithospheric plate tectonics, and a co-creator of the synthetic model of the development of the Permo-Mesozoic Basin (the Polish Basin). He participated in international geophysical and geological research programs for the contact between the East European Craton and the Paleozoic Platform (TTZ). He worked on stratigraphy and palaeogeography of the Lower Jurassic using innovative methods of palaeontological and palaeoecological analysis.

Keywords: tectonics of Poland, Caledonides, Teisseyre-Tornquist Zone, Polish Basin, Lower Jurassic

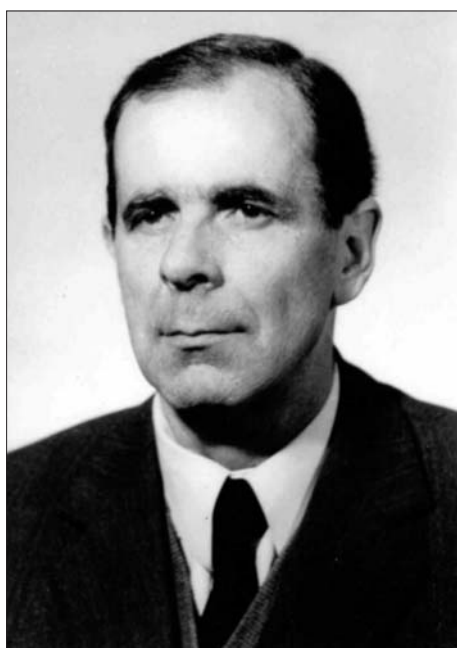
Profesor Ryszard Dadlez należy do najwybitniejszych polskich geologów II poł. XX w., był czołowym badaczem podkenozoicznych struktur geologicznych Nizżu Polskiego i prekursorem ich interpretacji na gruncie teorii tektoniki płyt, którą do badań w Polsce wprowadzał jako jeden z pierwszych. Propagował kompleksową analizę basenów sedymentacyjnych i był współtwórcą syntetycznego modelu rozwoju basenu permo-mezozoicznego. Drogę naukową zaczynał od stratygrafii, walnie przyczyniając się do ustalenia litostratygrafii monotonnych utworów dolnej jury na Nizżu Polskim, z użyciem nowatorskich metod analizy paleontologiczno-paleoekologicznej (Znosko, Marek, 2002;

Narkiewicz, 2008; Narkiewicz, Wagner, 2008; Wagner, Marek, 2009; Pieńkowski, 2009; Narkiewicz, 2019).

RODZINA, LATA WOJNY I EDUKACJA

Ryszard Kazimierz Dadlez urodził się 1 stycznia 1931 r. w Ciechanowie w nauczycielskiej rodzinie Michała Dadleza i Aleksandry z domu Kurek. Jego ojciec, doktor polonistyki, był w tym czasie nauczycielem w miejscowym gimnazjum. Miał chlubną przeszłość żołnierza Legionów Piłsudskiego i II Korpusu Polskiego na Wschodzie oraz korespondenta wojennego w wojnie polsko-bolszewickiej. Matka była nauczycielką biologii.

W roku 1933 Dadlezowie przenieśli się do Warszawy w związku z objęciem przez ojca stanowiska dyrektora gimnazjum i liceum w Warszawie. Naukę w szkole powszechnej Ryszard rozpoczął w 1938 r. i kontynuował podczas okupacji niemieckiej. Uczęszczał następnie na tajne komplety

Ryc. 1. Ryszard Dadlez

Ryc. 2. Aleksandra i Michał Dadlezowie z córką Jadwigą i małym Ryszardem, 1931 r.

¹ Emerytowany pracownik Państwowego Instytutu Geologicznego – Państwowego Instytutu Badawczego; jerzybartm@gmail.com

Ryc. 3. Ryszard Dadlez w ZOO z siostrą Jadwigą i lwiatkiem, 1935 r. Ryc. 1–3 fot. ze zbiorów rodzinnych

w gimnazjum im. A. Mickiewicza, przerwane wybuchem powstania warszawskiego. Był za młody, aby brać udział w walkach zbrojnych, uczestniczył natomiast w występach popularnego lalkowego teatryku powstańczego *Kukielki pod Barykadą*, jako animator Dzielnego Harcerzyka Antka, zaś jego ojciec czuwał nad poprawnością językową przygotowywanych tekstów, tworząc także własne (Urzykowski, 2014; inf. e-mailowa Agnieszka Gontarz, 2020). Powstania nie przeżyła starsza siostra Ryszarda – Jadwiga (ur. 1925 r.), studentka polonistyki, łączniczka w batalionie Armii Krajowej *Kiliński*, zginęła w ostatnich dniach walk (1944.pl/powstańcze-biogramy/jadwiga-dadlez,7390.html), natomiast ojciec został poważnie ranny. Po powstaniu Dadlezowie znaleźli się w Krakowie, korzystając ze wsparcia rodziny. Ryszard wznowił tam naukę, najpierw na tajnych kompletach, a potem w gimnazjum im. H. Sienkiewicza, ale już w sierpniu 1945 r. wrócili do zniszczonej Warszawy, gdzie kontynuował naukę w liceum im. Mickiewicza, maturę zdał w 1949 r. (Dadlez, 1961; Wagner, Marek, 2009).

Ryszard Dadlez rozpoczął następnie studia geologiczne na Wydziale Matematyczno-Przyrodniczym Uniwersytetu Warszawskiego (UW), u profesorów: Jana Samsonowicza, Stefana Zbigniewa Różyckiego i Edwarda Passendorfera. Z relacji rodzinnych wynika, że przy wyborze geologii ważną rolę odegrało jego zamiłowanie do gór, szczególnie Tatr, które nie opuszczało go przez całe życie (inf. ustna Michał Dadlez, 2020). W roku 1952 studia geologiczne na UW uległy całkowitej reorganizacji i Ryszard Dadlez kończył je w 1953 r. jako absolwent nowopowstałego Wydziału Geologii². Tytuł magistra uzyskał na podstawie pracy *Kontakt triasu i jury na wschód od Łopuszna*, wykonanej pod kierunkiem prof. Jana Samsonowicza, na materiale badawczym Państwowego Instytutu Geologicznego (PIG). Od drugiego roku studiów pracował w instytucie na umowach krótkoterminowych jako praktykant (w 1951 r.), a następnie pomocniczy pracownik naukowo-techniczny i młodszy pracownik naukowy (1951–1953) w Wydziałach: Geologii Regionalnej, Surowców Chemicznych i Surowców Skalnych, uczestnicząc w pracach prowadzonych

w Górach Świętokrzyskich, m.in. w grupie Jana Czerwińskiego (Umowy o przyjęcie obowiązków..., 1951–1952; Dadlez, 1969a). Dostrzegł wtedy szansę rozwoju naukowego, jaką dawała praca w tej instytucji. Nic dziwnego, że wydany przez Komisję Przydziału Pracy UW nakaz pracy w Instytucie Geologicznym (w związku z reorganizacją polskiej geologii i powołaniem Centralnego Urzędu Geologii w 1952 r. Państwowy Instytut Geologiczny przemianowano na Instytut Geologiczny – IG), który dostał w listopadzie 1953 r., był zgodny z jego oczekiwaniami. Jednak w grudniu nakaz został anulowany i od 1 stycznia 1954 r. Dadlez pracował na stanowisku pomocniczego asystenta nauki na Wydziale Geologii. W drodze kompromisu ustalono w końcu, że pozostanie w IG, ale jednocześnie będzie zatrudniony na połowie etatu jako asystent w Katedrze Geologii Ogólnej WG, i ten stan rzeczy utrzymywał się w roku akademickim 1953/1954. Można domniemywać, że spór nie był przypadkowy, lecz stanowił próbę zatrzymania młodego, znakomicie zapowiadającego się geologa na potrzeby rozwijającego się Wydziału Geologii. Ówczesny dziekan wydziału i kierownik Katedry Geologii Ogólnej prof. Passendorfer dbał o właściwy dobór młodych asystentów i skupiając wokół siebie wybijających się studentów, zbudował z czasem znaną *szkołę tatrzańską* czy szerzej *szkołę prof. Passendorfera* (Pismo dziekana..., 1954; Turneau-Morawska, 1965; Miecznik, 2017, 2019).

Kończąc studia, Ryszard Dadlez ożenił się w 1953 r. z koleżanką z roku, Joanną z domu Idryan, która także podjęła pracę w IG. Z tego udanego związku urodziło się dwoje dzieci – Michał (ur. 1956 r., dziś profesor w Instytucie Biochemii Biofizyki PAN) i Agnieszka (ur. 1960 r., architekt).

BADANIA STRATYGRAFICZNE RETYKU I DOLNEJ JURY

Magister Ryszard Dadlez, zatrudniony zrazu w Zakładzie Zdjęć Geologicznych IG, u prof. Stanisława Sokółskiego, w lutym 1954 r. przeszedł do Zakładu Badań Podstawowych, kierowanego przez prof. Władysława Pożaryskiego, gdzie zajmował się petrografią skał jurajskich. Należy wspomnieć, że obaj profesorowie cenili go i występowali z wnioskami o jego awans na starszego asystenta (Wnioski..., 1954). Zaczynał się wtedy okres burzliwego rozwoju badań sejsmicznych i wiertniczych na Niżu Polskim, których celem były poszukiwania złóż ropy naftowej i gazu ziemnego. Wymagało to szybkiego rozpoznawania wglębnej budowy geologicznej tego dziewiczego wówczas obszaru. 1 października 1954 r. Dadlez został przeniesiony do organizowanego przez Stanisława Tyskiego Zakładu Geologii Niżu (przemianowanego później na Zakład Geologii Struktur Wglębnych Niżu), w którym spędził blisko 20 lat. *W Zakładzie skoncentrowałem się głównie na dwóch zagadnieniach – pisał po latach (Dadlez, 1969a). Z jednej strony – poczynając od opracowania wzorcowego profilu dolnej jury w otworze Mechowo (lata 1956–1959) – prowadziłem prace nad szczegółową stratygrafią retyku i liasu. Z drugiej strony – będąc w pierwszej fazie pracy w Zakładzie*

² Powołanie Wydziału Geologii na UW stanowiło element reorganizacji całości polskiej geologii, służącej rozwojowi bazy surowcowej niezbędnej dla tworzenia wielkiego przemysłu ciężkiego na wzór sowiecki. W celu radykalnego zwiększenia liczby kształconych geologów dokonano koncentracji szczupłej kadry akademickiej w dwóch ośrodkach: w Warszawie, rozwijając warszawski ośrodek geologii uniwersyteckiej, i w Krakowie, w Akademii Górniczo-Hutniczej, jako centrum geologii stosowanej. Odbyło się to kosztem likwidacji studiów geologicznych w Poznaniu, Lublinie, Toruniu i na Uniwersytecie Jagiellońskim. Ze względu na specyfikę geologii sudeckiej zostały utrzymane studia we Wrocławiu (Roniewicz, 1997; Szulcowski, 2016).

Ryc. 4. Na XXVI Zjeździe PTG na NE obrzeżeniu Gór Świętokrzyskich, 1953 r. Od lewej: Władysław Pożaryski, Władysław Karaszewski, Joanna (Idryan) Dadlezowa, Ryszard Dadlez, Stanisław Tyski, NN. Fot. ze zbiorów Teresy Marcinkiewicz

Ryc. 5. Ryszard Dadlez, lata 50. Fot. ze zbiorów rodzinnych

opiekunem naukowym płytkich wierceń kartujących podłoże mezozoiczne na Pomorzu Zachodnim (lata 1955–1959) zainteresowałem się ogólnymi, regionalno-tektonicznymi zagadnieniami budowy geologicznej Polski północno-zachodniej, szczególnie pod kątem poszukiwań ropy i gazu. W roku 1955 r. został starszym asystentem, w 1957 r. – adiunktem, w grudniu 1959 r. powołano go na stanowisko kierownika Pracowni Polski Północnej (po zmianie nazwy Pracowni Regionu Pomorskiego).

Badania stratygraficzne retyku i dolnej jury były niełatwym zadaniem wobec stosowanych wówczas metod badawczych. W tym przedziale wiekowym stanowią głównie silikoklastyczne osady facji lądowych i przybrzeżnomorskich o miąższości wieluset metrów, bardzo monotonne litologicznie i zawierające szczątki organiczne o słabej na ogół rozdzielczości stratygraficznej (Pieńkowski, 2009). Ważnym etapem w tych badaniach było opracowanie przez zespół pod kierunkiem Dadleza (Dadlez, 1963) wspomnianego pełnordzeniowego otworu Mechowo IG 1 na Pomorzu Zachodnim, przebijającego górny trias i dolną jurę. Tamtejszy profil liasu został uznany za wzorcowy, a wydzielone w nim przez Dadleza formacje, mimo upływu półwiecza, pozostały w kanonie formalnego

podziału litostratygraficznego Polski (Wagner, 2008). Stając przed problemem stratygrafii retyku i dolnej jury, Dadlez dostrzegł szanse powodzenia w szczegółowych badaniach paleontologicznych, których celem byłoby nie tylko uzyskanie danych biostratygraficznych, ale jednocześnie dokonanie, na podstawie frekwencji poszczególnych rodzajów skamieniałości, analizy paleoekologicznej, pozwalającej na wyróżnienie w profilu różnych środowisk i cykli sedymentacyjnych. Do współpracy zaprosił kolegę ze studiów Janusza Kopika, zajmującego się w biostratygrafią jury, oraz młode specjalistki w dziedzinie palinostratygrafii wprowadzanej do poszukiwań bituminów – Teresę Marcinkiewicz i Teresę Orłowską-Zwolińską. Świadectwem trafności koncepcji Dadleza jest artykuł, przygotowany wspólnie z Kopikiem, na temat retyku w otworze wiertniczym Książ Wielkopolski IG 2 (Dadlez, Kopik, 1963). Dzięki połączeniu klasycznej litostratygrafii z nowatorską analizą paleoekologiczną mogli wyróżnić w osadach środowiska morskie, brakiczne i słodkowodne, określić cykliczność wpływów morskich, podstawy podziału stratygraficznego górnego triasu i odkryć nowe fakty paleogeograficzne i cyklostratygraficzne o znaczeniu wykraczającym poza obszar Polski. Pisał po latach profesor Grzegorz Pieńkowski (2009): *To wszystko zostało opublikowane po polsku w 1963 roku w Kwartalniku Geologicznym, z krótkimi jedynie streszczeniami po angielsku i po rosyjsku. Artykuł ten mógł śmiało ozdobić łamy wybitnych periodyków światowych i zainspirować nowe kierunki badań w geologii, ale żyliśmy nad Wisłą w PRL, a w Polsce rządziła PZPR i Władysław Gomułka – kontakty ze światem były bardzo ograniczone.*

Polska północno-zachodnia, gdzie Dadlez rozpoczął swoje prace, okazała się być obszarem kluczowym dla opracowania stratygrafii i sedymentacji liasu na Niżu Polskim, ze względu na pełny profil dolnej jury i obecność wkładek utworów morskich, które można datować faunistycznie i powiązać z datowanymi palinologicznie, przeważającymi w profilu utworami (Dadlez, 1964a). Materiał zebrany z wiercenia Mechowo IG 1 i ze 150 innych otworów wiertniczych (oraz z wierceń z terenów ówczesnej Niemieckiej Republiki Demokratycznej – NRD) stał się podstawą rozprawy doktorskiej *Stratygrafia liasu w Polsce zachodniej* (promotor prof. W. Pożaryski, recenzenci prof. S.Z. Różycki i doc. J. Znosko), obronionej w 1965 r. (Dadlez, 1969b). W pracy tej, bogato ilustrowanej korelacjami profili liasu, przekrojami facjalnymi i mapami paleogeograficznymi, autor dokonał na podstawie analizy cykliczności sedymentacji korelacji dolnej jury Pomorza z innymi częściami Polski oraz Niemiec, Skandynawii i całej Europy. Profesor Pieńkowski (2009) podkreślał nowatorski charakter tych korelacji, opartych na wypracowanej przez Dadleza własnej metodologii badań, zmierzającej ku cyklostratygrafii i stratygrafii sekwencyjnej, które weszły do repertuaru badań geologicznych dopiero 20 lat później. Swoje zainteresowania metodologią badań stratygraficznych Dadlez kontynuował w latach następnych, jako współautor pierwszego kodeksu stratygraficznego w Polsce *Zasady polskiej klasyfikacji terminologii i klasyfikacji stratygraficznej* (Alexandrowicz i in., 1975) i autor pracy *Allostratygrafia, cykliczność sedymentacji, litostratygrafia* (Dadlez, 1987a).

Wyniki jego badań nad jurą znalazły się w syntetycznym, poufnym wówczas opracowaniu poświęconym osiągnięciom tzw. I etapu rozpoznania podłoża Niżu Polskiego (Pożaryski i in., 1962), za które wraz z pozostałymi

autorami w 1964 r. został uhonorowany Zespołową Nagrodą Państwową II stopnia, a także w *Atlasie geologicznym Polski* (Dadlez, 1964b)³ i w *Budowie geologicznej Polski*. Były także prezentowane na *II Kolokwium Jurajskim* w Luksemburgu w 1967 r. (Dadlez, 1973). Należy podkreślić, że Dadlez od początku widział konieczność współpracy naukowej z zagranicznymi, szczególnie zachodnimi naukowcami, i starał się aktywnie w niej uczestniczyć już w latach 60., mimo dotkliwych wtedy ograniczeń.

GEOLOGIA REGIONALNA POLSKI NW I POSZUKIWANIA BITUMINÓW

Równoległe Ryszard Dadlez wchodził w problematykę geologii regionalnej Pomorza Zachodniego. Początkowo (od 1955 r.) sprawował opiekę naukową nad płytkimi wierceniami kartującymi podłoże mezozoiczne w pasie między Szczecinem a Koszalinem (Dadlez, 1969b). Rezultatem wykonanych wtedy badań była monografia budowy geologicznej wału pomorskiego i mapy geologiczne odkrytego obszaru, opracowane wspólnie z Jadwigą Dembowską (Dadlez, Dembowska, 1962, 1963, 1965). W 1960 r. przeszedł do projektowania i realizacji wglębnego rozpoznania geofizycznego i wiertniczego całego Pomorza Zachodniego w aspekcie surowcowym. Podjęta już wcześniej (w 1958 r.) współpraca z geologami niemieckimi z NRD pozwoliła mu na zapoznanie się ze szczegółami geologii terenów wschodnioniemieckich i ujmowanie budowy geologicznej Polski zachodniej na szerszym tle regionalnym, zarówno w zakresie stratygraficzno-paleogeograficznym i tektonicznym, jak i pod względem prognoz poszukiwawczych ropy i gazu. Od roku 1964 Dadlez brał udział w planowaniu i geologicznym nadzorze prac geofizycznych w polskiej części Morza Bałtyckiego, z udziałem służb geologicznych ZSRR i NRD. Wspólnie ze Stefanem Młynarskim (Dadlez, Młynarski, 1967) dokonał wtedy pierwszej interpretacji geologicznej profili sejsmicznych wykonanych przez geofizyków sowieckich w zachodniej części polskiego akwenu (na odcinku Świnoujście–Koszalin), korelując stwierdzone struktury z poznanyymi wcześniej na lądzie. Później uczestniczył w opracowaniu pierwszych głębokich wierceń bałtyckich.

Wyniki badań nad geologią Pomorza Zachodniego z lat 50. i 60. XX w. dr Dadlez przedstawił w syntetycznej formie w *Budowie geologicznej Polski* (Dadlez, 1974a) oraz w swojej habilitacji *Studia tektoniczne na obszarze północno-zachodniej Polski* (1975), na którą składały się cztery artykuły opublikowane w języku angielskim (Dadlez, 1974b, c, d; Dadlez, Marek, 1974). Stwierdzenie obecności w wierceniach w strefie Kołobrzeg–Chojnice (dziś strukturze Koszalina–Chojnic) silnie zaburzonych tektonicznie i częściowo sflylityzowanych skał starszego paleozoiku, przykrytych płasko zalegającym epikontynentalnym dewonem i karbonem (Czerwiński, 1967; Dadlez, 1967) potwierdzało propagowaną w owym cza-

nie przez doc. Jerzego Znosko koncepcję orogenu kaledońskiego wzdłuż SW brzegu platformy prekambryjskiej (Miecznik, 2018). Z zagadnieniem tym wiązała się sprawa przebiegu granicy platformy, bardzo różnie ujmowana w europejskiej literaturze tektonicznej, którą Dadlez poddał wnikliwej analizie z wykorzystaniem najnowszych danych. Nie wchodząc w szczegóły, należy wspomnieć, że zwolennicy szerszego zasięgu platformy ku zachodowi widzieli w strefie północnych Niemiec (NRD i RFN) oraz w Danii wyższe magnetyczne i masywy krystaliczne, które wiązali z młodoprekambryjskimi systemami środkowej Anglii. Wszystkie te wystąpienia miały tworzyć półwysep platformy prekambryjskiej wysunięty daleko na zachód. Z kolei zwolennicy cirkumfennosarmackiej gałęzi kaledonidów traktowali obecne na SW od linii Tornquista (dziś Teisseyre'a-Tornquista, TTZ) masywy krystaliczne jako masywy śródgórskie kaledonidów. Dadlez zauważył, że nawiercone w nich skały najczęściej nie wykazują wysokiego stopnia metamorfizmu, właściwego dla fundamentu platformy prekambryjskiej. Przechodząc do zagadnienia pozycji geotektonicznej starszego paleozoiku zachodniego Pomorza i Rugii, podjął polemikę z jednym z głównych przeciwników hipotezy kaledońskiej, dr. D. Franke, badaczem ordowickich łupków na Rugii, zwolennikiem poglądu o platformowym rozwoju tektoniki starszego paleozoiku. Stwierdził, że przytaczane przez D. Franke fakty, jak m.in. słaby stopień cementacji serii ordowickich Rugii, brak zjawisk metamorfizmu i magmatyzmu i udowodnionego faunistycznie odwrócenia położenia warstw, nie przeczą pogładowi o ich kaledońskim sfałdowaniu. Zwrócił przy tym uwagę na podobieństwa utworów z Rugii i z zachodniego Pomorza, ich bardzo dużą, wynoszącą tysiące metrów miąższość, dominację łupków graptolitowych z wkładkami mułowców piaszczystych i szarogłazowych, wysoki stopień deformacji tektonicznych oraz obecność w stropie znacznej dyskordancji kątowej z różnej wielkości luką stratygraficzną. Dadlez podkreślał fakt, że o ile na Rugii utwory starszego paleozoiku (ordowiku) są przykryte permem lub triasem, to w strefie Koszalina–Chojnic niezgodnie

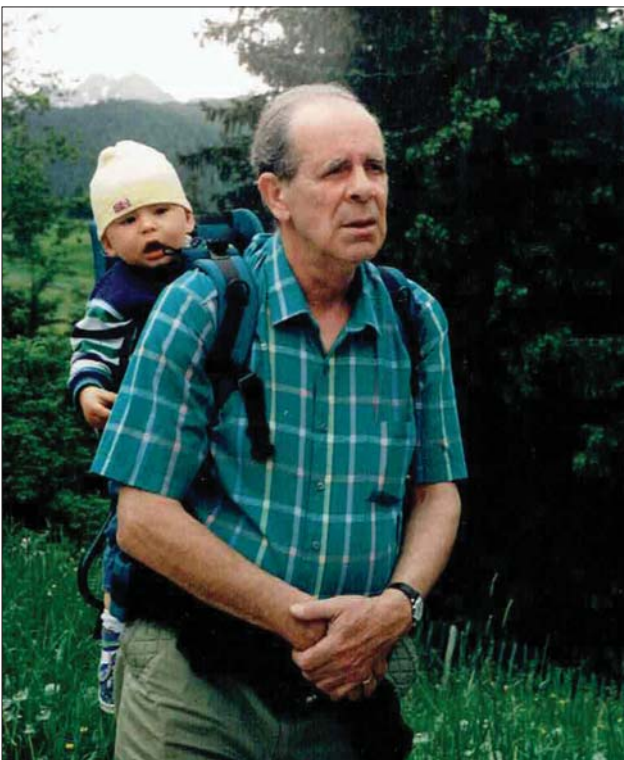

Ryc. 6. Konferencja *Współpracy Akademii Krajów Socjalistycznych* w Jabłonie w 1981 r. Od prawej: Ryszard Dadlez, Jerzy Znosko, Karl-Bernhard Jubitz – I przewodniczący Projektu IGCP 86, Aleksander Jeliński. Fot. ze zbiorów prof. J. Znosko

³ Dwuczęściowy atlas wydawany od 1950 r., pierwsza część w skali 1 : 1 000 000 obejmowała 16 arkuszy map geologicznych Polski w różnych wersjach (tylko do użytku służbowego), opracowanych przez E. Rühlego, S. Sokołowskiego, M. Tyską, W. Pożaryskiego, J. Znosko i W. Karaszewskiego, a druga zatytułowana *Zagadnienia stratygraficzno-facjalnej* w skali 1 : 3 000 000, pod redakcją M. Pajchłowej i M. Tyskiej, była publikowana sukcesywnie w latach 1959–1965 w formie osobnych zeszytów poświęconych (z kilkoma wyjątkami) poszczególnym systemom (Narkiewicz, 2019).

Ryc. 7. Spotkanie robocze Projektu IGCP 86 we Lwowie w maju 1981 r. W pierwszym rzędzie od lewej: R.G. Gareckij (ZSRR), Jerzy Znosko, za nim po prawej Ryszard Dadlez, pomiędzy dwiema paniami, nieco z tyłu O.H. Walliser (RFN), za mężczyzną z rulonem, z profilu Franz Kockel (RFN), ostatni po prawej D. Franke (NRD). Fot. ze zbiorów prof. J. Znosko

Ryc. 8. Ryszard Dadlez z wnukiem Aleksandrem w Tatrach, 1995 r.

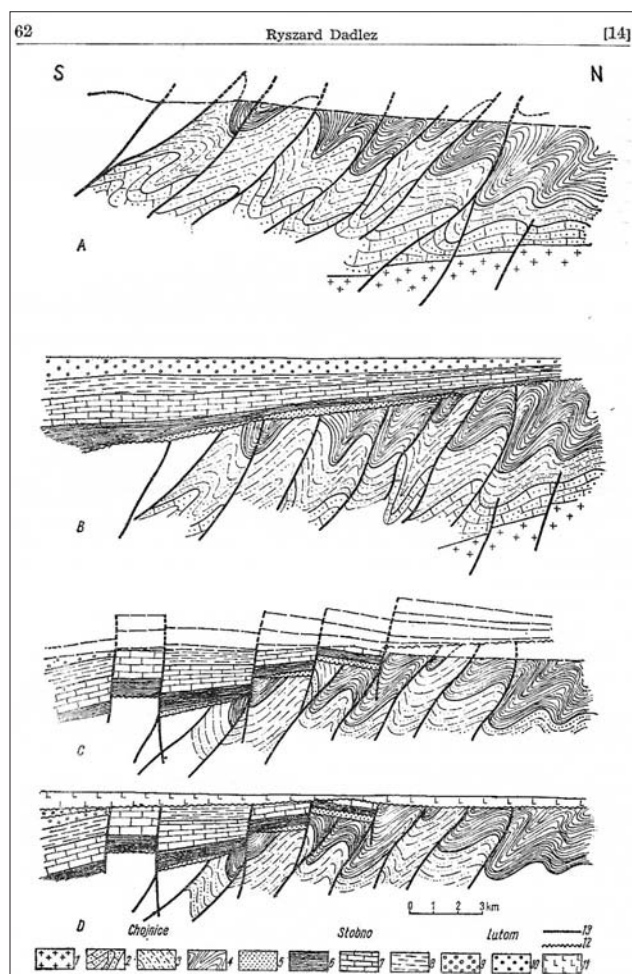
leżącym dewonem i karbonem, co jednoznacznie wskazuje na kaledoński wiek fałdowań. *Zespół cech litologiczno-facjalno-mięższościowych* – pisał dr Dadlez (1974a), *brak zjawisk magmatyzmu, a także pozycja regionalna pozwalają umieszczać serie ordowicko-sylurskie pasa północna*

Ryc. 9. Joanna i Ryszard Dadlezowie z córką Agnieszką, 1995 r.? Ryc. 8 i 9 fot. ze zbiorów rodzinnych

Rugia–Koszalin–Chojnice w zewnętrznej, miogeosynklijalnej strefie pasma kaledońskiego (por. także J. Znosko, 1969). Można domniemywać, że utwory te ujęte są najprawdopodobniej w wąskie i strome fałdy (skiby? luski?) o wergencji północnej i północno-wschodniej (ryc. 10, Dadlez, 1974b).

Przedmiotem badań dr. Dadleza były także stwierdzone w otworach wiertniczych strefy Koszalin–Chojnice i w obszarze nadbałtyckim (między Szczecinem a Koszalinem) utwory dewońsko-dolnopermskiego kompleksu strukturalnego oraz utwory należące do cechsztyńsko-mezozoicznego kompleksu strukturalnego. W charakterystyce pierwszego kompleksu, który wyróżnił jako najstarszy człon pokrywy platformy epikaledońskiej, Dadlez podkreślił blokowy styl odkształceń tektonicznych, nie wykluczając

Ryc. 10. Rekonstrukcja rozwoju obszaru Koszalin–Chojnice w czasie paleozoiku. A – po fałdowaniach kaledońskich, B – pod koniec karbonu, C – po blokowych przemieszczeniach waryscyjskich, D – pod koniec permu. 1 – prekambry, 2 – kambry, 3 – ordowik, 4 – sylur, 5 – dewon dolny, 6 – dewon środkowy, 7 – dewon górny, 8 – karbon dolny, 9 – karbon górny, 10 – perm dolny, 11 – perm górny, 12 – powierzchnie niezgodności kątowej, 13 – uskoki (Dadlez, 1974b, fig. 4)

obecności płaskich fałdów potomnych (skrzynkowych?) i fałdów konsedymencyjnych oraz sugerując uskokowy charakter NE granicy jego zasięgu. Powstanie struktury powiązał z synorogenicznymi ruchami fazy asturyjskiej, wskazując na rolę również synorogenicznych odkształceń fazy bretońskiej (Dadlez, 1974b). Omówił następnie zagadnienie pozycji tektonicznej dolnego permu i aktywności wulkanicznej tego wieku, wreszcie pokusił się o przedstawienie hipotetycznego szkicu przebiegu wyróżnionych struktur kaledońskich (eksternidów i internidów), waryscyjskiego rowu przedgórskiego i eksternidów waryscyjskich na Pomorzu Zachodnim i obszarach przyległych, który okazał się bardzo trafny. Z kolei badania kompleksu cechszyńsko-mezozoicznego wykazały, że jego rozwój przebiegał na poligenicznym podłożu przy udziale pionowych, powolnych i długotrwałych ruchów bloków podłoża, mających wpływ zarówno na tok sedymentacji, jak i defor-

macje tektoniczne, a dodatkową rolę odegrały w nim plastyczne przemieszczenia cechszyńskiej formacji solonośnej. Wewnątrz kształtującego się basenu polskiego tworzyła się wąska bruzda pomorsko-kujawska, w której zachodziła wzmożona subsydencja. Zasadnicza przebudowa strukturalna całego kompleksu nastąpiła zdaniem Dadleza we wczesnym trzeciorzędzie (Dadlez, Marek, 1974). Osobny artykuł poświęcił typom lokalnych form strukturalnych, solnych i plakantyklinalnych w cechszyńsko-mezozoicznym kompleksie NW Polski, ich związkom z wgłębnymi strukturami, fazom rozwojowym oraz wzajemnym relacjom, co stanowiło jego oryginalny wkład w badania tektoniki platformowej i solnej na Niżu Polskim (Dadlez, 1974c; Jaroszewski, 1981; Dadlez, Jaroszewski, 1994). Ostatni ze zgłoszonych do habilitacji artykułów dotyczył obszaru południowego Bałtyku (Dadlez, 1974d). Wykorzystując dane z badań sejsmicznych (refrakcyjnych) wykonanych w latach 1964–1967 na Bałtyku wzdłuż polskiego wybrzeża i ekstrapolując wyniki badań budowy geologicznej otaczających go lądów (od Rugii po Litwę i południową Szwecję), Dadlez skonstruował dwie mapy geologiczne południowego Bałtyku: bez utworów kenozoicznych oraz bez utworów cechsztynu i młodszych, a także dokonał porównań z szelfem Morza Północnego pod kątem poszukiwań ropy naftowej i gazu ziemnego. Była to próba pierwszej syntezy geologicznej południowej części Morza Bałtyckiego.

Piszę o tym wszystkim po to, aby uzmysłowić Czytelnikowi rozległość i różnorodność tematyczną prowadzonych przez dr. Dadleza badań, które realizował z wielką konsekwencją, skrupulatnością i pasją. Tak wspominał po latach pracę z nim jego młodszy kolega prof. Ryszard Wagner: *Wyjazdy w teren na okresowe profilowania rdzeni [...] były dla młodszych kolegów prawdziwą szkołą geologii. Ryszard chętnie dzielił się rozległą wiedzą i przy rdzeniach dochodziło do ciekawych dyskusji [...] Rano pracowaliśmy nad profilowaniem, a późnym popołudniem braliśmy do hotelu materiały karotażowe i po kolacji interpretowało się stratygraficznie profile na wykresach geofizyki wiertniczej nieraz do późnej nocy [...] Była to szkoła geologii praktycznej i teoretycznej na najwyższym poziomie. Wspominam te wyjazdy z wielkim sentymentem* (Wagner, Marek, 2009).

Habilitacja Ryszarda Dadleza została przyjęta entuzjastycznie⁴. Już wcześniej, w roku 1970, jako wyróżniający się naukowiec został mianowany samodzielnym pracownikiem naukowo-badawczym IG, a w 1973 r. docentem i objął stanowisko kierownika Zakładu Geologii Ropy i Gazu. W latach 1977–1988 kierował Zakładem Stratygrafii, Tektoniki i Paleogeografii. Tytuł profesora nadzwyczajnego uzyskał w 1981 r., w tym samym roku został powołany do Rady Naukowej IG, w której zasiadał do 2000 r., przez pięć kadencji pełniąc funkcję wiceprzewodniczącego. W latach 1981–1989 był także wiceprzewodniczącym Komitetu Nauk Geologicznych PAN.

W związku z ukierunkowaniem badań na poszukiwania złóż ropy naftowej i gazu ziemnego R. Dadlez w 1964 r. odbył dwumiesięczny staż w koncernie naftowym ENI

⁴ Wystarczy przytoczyć kilka opinii z protokołu z kolokwium habilitacyjnego: *bronił się po mistrzowsku [...] posiada na swym koncie publikacje nieprzeciętne o dużym ciężarze gatunkowym [...] jest geologiem cieszącym się dużym uznaniem poza granicami kraju* (J. Znosko), *wykazał się wielką wiedzą* (J. Oberc), *prof. Z. Fajkiewicz podziwiał [...] znajomość zagadnień geofizyki stosowanej* (Wyciąg z protokołu..., 1975).

we Włoszech, uzupełniający wiedzę o geologii naftowej i nowoczesnych metodach prospekcji (Dadlez, 1969). Został potem wieloletnim rzeczoznawcą Komisji Oceny Projektów Geologicznych przy Centralnym Urzędzie Geologii, opiniującym liczne projekty prac poszukiwawczych górnictwa naftowego, był autorem lub współautorem opracowań geologicznych na potrzeby przemysłu naftowego i artykułów na temat metodyki poszukiwań węglowodorów. W latach 1970–1975 brał udział w pracach nad oceną perspektyw występowania złóż ropy i gazu na południowym Bałtyku w ramach programu INTERMORGE⁵. Uczestniczył w pracach geologicznych związanych z przygotowaniem naturalnych zbiorników dla gazu ziemnego. Był autorem lub współautorem wielu projektów geologicznych wierceń głębokich i kartujących oraz projektów opróbowania (Czermiński, 1964). Swoimi badaniami przyczynił się do odkrycia złóż gazu ziemnego i ropy naftowej na Pomorzu Zachodnim, takich jak: Kamień Pomorski, Międzyzdroje, Wrzosowo, Gorzysław i Wierzchowo (Wagner, Marek, 2009).

TEKTONIKA NIŻU POLSKIEGO I ANALIZA BASENÓW SEDYMENTACYJNYCH

W latach 70. i 80. XX w. prof. Ryszard Dadlez rozszerzył swoje badania na dalsze części Niżu Polskiego, czego pierwszym ważnym rezultatem była *Mapa tektoniczna kompleksu cechsztyńsko-mezozoicznego na Niżu Polskim w skali 1 : 500 000* opublikowana w 1980 r. pod jego redakcją. W 1975 r. został uczestnikiem Projektu IGCP nr 86 *Eastern European Platform – SW border* poświęconego korelacji ewolucji geologicznej w brzeżnej części platformy i na jej przedpolu, na obszarze między Morzem Północnym a Morzem Czarnym. W projekcie brali udział przedstawiciele 10 krajów z obu części podzielonej wówczas Europy, jego II przewodniczącym był prof. Jerzy Znosko (Miecznik, 2018), natomiast Ryszard Dadlez stał na czele polskiej grupy roboczej, której zadaniem było przygotowanie map litofacjalno-paleogeograficznych z terenu Polski i udział w koordynacji map niektórych systemów lub oddziałów całego obszaru projektu.

Na początku lat 80. XX w. w kraju toczyła się gorąca dyskusja wokół śmiałej koncepcji Wojciecha Brochwicz-Lewińskiego (Brochwicz-Lewiński i in., 1981) o istnieniu wzdłuż strefy TTZ wielkoskalowego uskoku przesuwczego, aktywnego w ordowiku i sylurze, przesuwającego południowo-zachodni blok ku SE na odległość 2400 km. Profesor Dadlez należał do głównych obok J. Znoski przeciwników tej koncepcji, obaj bowiem reprezentowali bardziej stabilistyczną teorię, która zakładała istnienie wzdłuż TTZ kaledonńskiego pasma fałdowego (Narkiewicz, 2019). Tocząca się polemika symbolizowała zmiany zachodzące w polskiej geologii, coraz szerzej otwierającej się na osiągnięcia światowe, w których R. Dadlez odgrywał znaczącą rolę. Jej kolejną fazę wywołało ogłoszenie nowej wersji koncepcji przesuwczej, zgodnie z którą kaledonidy środkowej Europy miały stanowić orogen przesuwczy złożony z terranów (Pożaryski, 1990; Pożaryski i in., 1992). Do polemiki wrócimy w dalszej części artykułu.

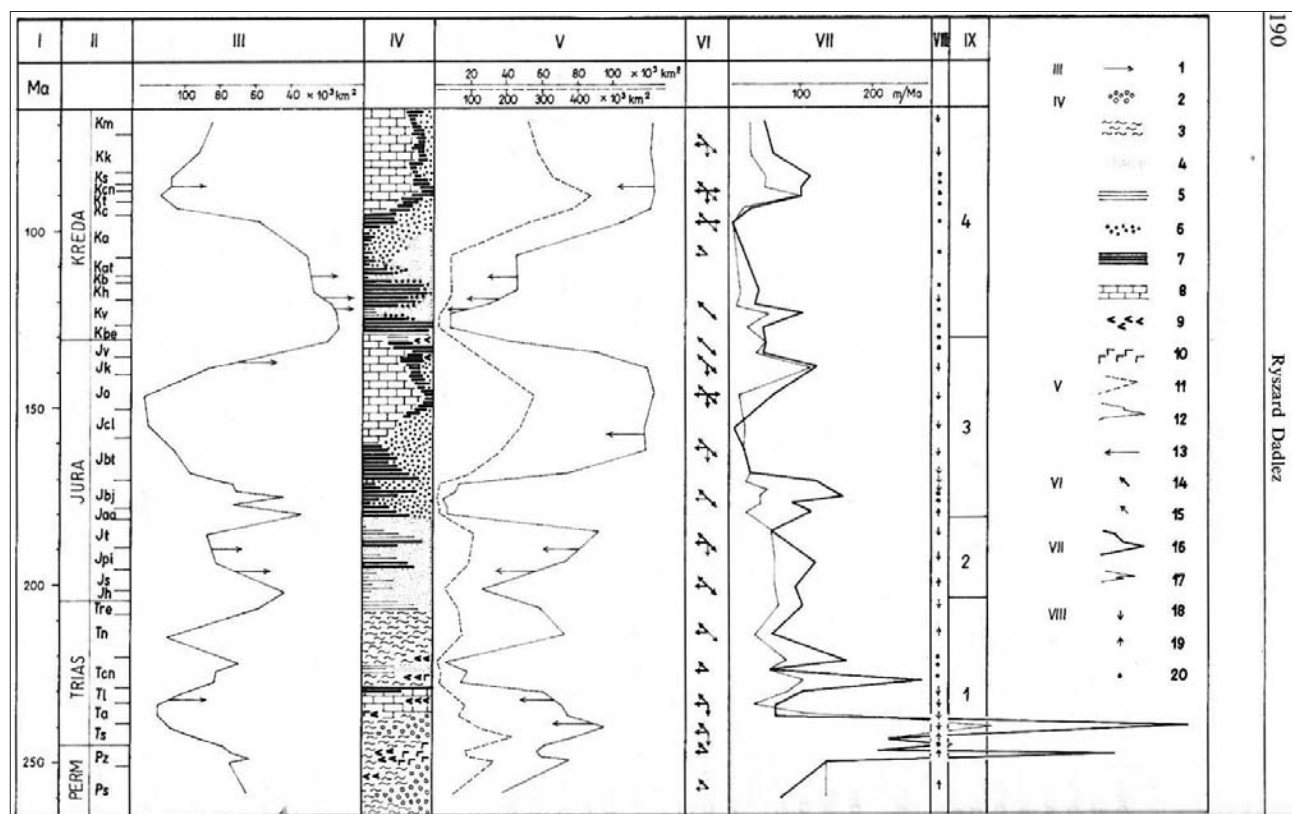
Strefa Teisseyre’a-Tornquista interesowała Dadleza od dawna. Do ustalenia jej budowy wykorzystał korelację wyników sejsmicznych badań refrakcyjnych, wyznaczających głównie nieciągłości skorupowe, i obserwacji tektonicznych pokrywy platformowej uzyskanych z wierceń i sejsmiki refleksyjnej. Uznając potomność form strukturalnych w pokrywie, wykorzystał jej obraz do rekonstrukcji budowy wgłębnej. Przyjął na tej podstawie, że staropaleozoiczne kompleksy skalne w strefie TT zostały nasunięte na krawędź platformy wschodnioeuropejskiej, a podczas synwaryscyjskich ruchów blokowych powstał w strefie stopień strukturalny, podzielony uskokami poprzecznymi na segmenty, które razem tworzą klawiszowy system uskoków. Ewolucja sedymentacyjno-tektoniczna cechsztyńsko-mezozoicznego kompleksu była jego zdaniem uwarunkowana zróżnicowanymi ruchami pionowymi tych bloków (Dadlez, 1982).

Prowadzone badania kierowały Dadleza i jego współpracowników ku problematyce ewolucji basenów sedymentacyjnych i zaowocowały rozprawą o historii basenów usytuowanych wzdłuż TTZ w okresie od kambru do czwartorzęd, opartą na analizie map litofacjalno-paleogeograficznych wykonanych w ramach Projektu IGCP nr 86 (Dadlez, 1987b)⁶. Kolejną publikację o tej tematyce poświęcił epikontynentalnym basenom permu i mezozoiku w Polsce, była to synteza map litofacjalnych i miąższościowych dla różnych ogniw stratygraficznych permu i mezozoiku wykonanych i zinterpretowanych przez specjalistów z instytutu (Dadlez, 1989). Jej celem było określenie ogólnej dynamiki basenów należących do basenu polskiego i prawidłowości ich rozwoju na tle całego zbiornika środkowoeuropejskiego i sąsiednich prowincji oceanicznych, przy czym w niektórych przypadkach obserwacje pozwalały na ujęcie ich w kategoriach półilościowych. Treść map Dadlez rozpatrywał w powiązaniu ze skalą geochronologiczną pod kątem zmienności cech basenów: ich zasięgów geograficznych, rozmiarów, komunikacji z basenami sąsiednimi, transgresji i regresji mórz, konfiguracji brzegów, wewnętrznego zróżnicowania wielkości subsydencji w powiązaniu z budową podłoża permu, prędkości sedymentacji, facji i kierunków transportu klastyków (ryc. 11, Dadlez, 1989). Była to pierwsza poważna próba syntezy ewolucji basenu polskiego.

Na Zachodzie kształtowanie koncepcji analizy basenów sedymentacyjnych (ABS) zaczęło się w latach 70. XX w., duże znaczenie miało wydanie w roku 1984 podręcznika A.D. Mialla *Principles of sedimentary basin analysis* (II wyd. w 1990 r.), a w 1988 r. czasopisma *Basin Research* (Narkiewicz, 1991). Siłą sprawczą był przemysł naftowy, zespoły badawcze powstawały we wszystkich liczących się na świecie kompaniach naftowych, a badaniom sprzyjały osiągnięcia ówczesnej tektoniki i geofizyki litosfery, postęp w modelowaniu zjawisk sedymentacji i przełom w technikach badawczych (sejsmika, karotaż, metody komputerowe). Impulsem do rozwoju ABS w Polsce stała się publikacja doc. Marka Narkiewicza, przedstawiająca zarys najnowszej stosowanej na Zachodzie metodologii analizy basenów i możliwości jej zastosowania w kraju jako podstawowej strategii badań regionalnych (Narkie-

⁵ Międzynarodowy program badań mórz i oceanów realizowany w ramach Rady Wzajemnej Pomocy Gospodarczej (RWPG), grupującej związane wówczas politycznie i ekonomicznie z ZSRS kraje europejskie oraz Mongolię i Kubę.

⁶ Stanowiła ona rozszerzoną wersję referatu jaki wygłosił na sesji końcowej Projektu w 1986 r. w Poczdamie.

Ryc. 11. Korelacja cech basenów epikontynentalnych permu i mezozoiku w Polsce. I – skala czasu; II – systemy i piętra stratygraficzne; III – powierzchnia basenu na SW od bruzdy środkowopolskiej, 1 – krótkotrwałe regresje; IV – środowiska sedimentacyjne, 2 – warstwy czerwone (zlepierce, piaskowce), 3 – warstwy czerwone (iłowce), 4 – piaskowce śródlądowe i paraliczne, 5 – iłowce śródlądowe i paraliczne, 6 – piaskowce morskie, 7 – iłowce morskie, 8 – węglany morskie, 9 – anhydryty, 10 – sole; V – powierzchnia basenu na NE od bruzdy środkowopolskiej, 11 – w ogólności, 12 – na terenie Polski, 13 – krótkotrwałe regresje; VI – połączenia międzybasenowe, 14 – swobodne, 15 – utrudnione; VII – maksymalne szybkości sedimentacji w bruzdzie środkowopolskiej, 16 – w odcinku kujawskim, 17 – w odcinku pomorskim; VIII – transport materiału klas-tycznego, 18 – z północy, 19 – z południa, 20 – z obu kierunków; IX – stadia rozwoju. (Dadlez, 1989, fig. 7)

wicz, 1991). W ślad za nią nastąpiły przygotowania i realizacja projektu *Analiza basenów sedimentacyjnych Niżu Polskiego* pod kierunkiem Narkiewicza, z aktywnym udziałem prof. Dadleza (Narkiewicz, Dadlez, 1997; Narkiewicz, 1998). Ale jeszcze wcześniej dzięki międzynarodowej współpracy w ramach projektu EUROPROBE⁷ i zastosowaniu najnowocześniejszych metod badawczych został opracowany z udziałem Dadleza i Narkiewicza syntetyczny model rozwoju basenu permsko-mezozoicznego (Dadlez i in., 1994, 1995; Narkiewicz, 2019). Model ten stał się następnym punktem wyjścia do nowoczesnej interpretacji genezy całego południowego basenu permskiego, która weszła do kanonu europejskiej geologii regionalnej (van Wees i in., 2000).

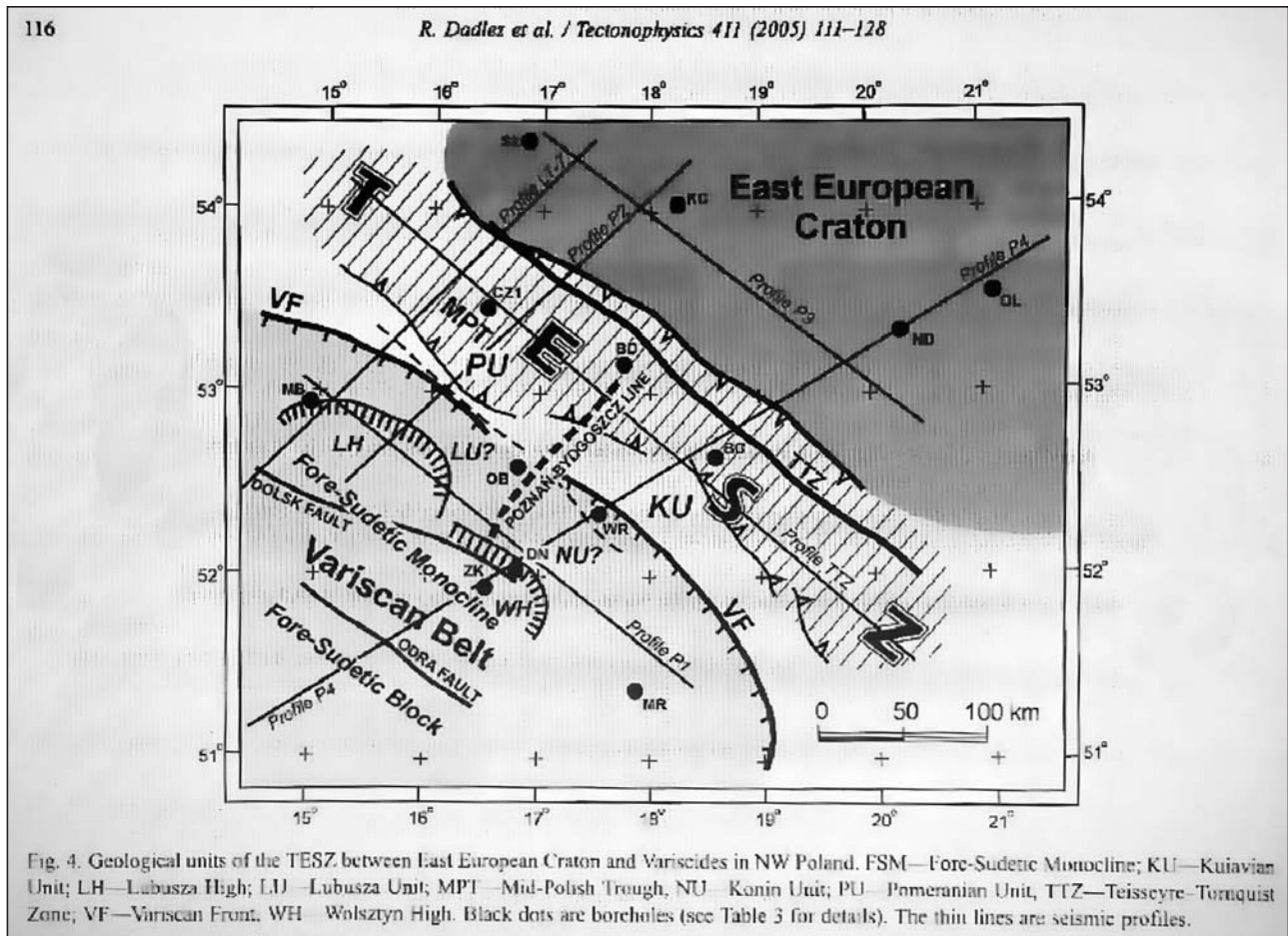
Jednocześnie Ryszard Dadlez kontynuował już wcześniej podjętą współpracę z prof. Aleksandrem Guterchem z Instytutu Geofizyki PAN, uczestnicząc w geologicznej interpretacji wyników programów głębokich sejsmicznych badań refrakcyjnych POLONAISE 97 i CELEBRATION 2000 w Polsce, a następnie w całej Europie Środkowej (Dadlez, 2000; Dadlez i in., 2005). Należy wspomnieć, że wyniki tych badań wpłynęły na zmianę poglądów Dadleza na temat wgłębnej struktury platformy paleozoicznej na kontakcie z kratonem wschodnioeuropejskim, polegającą

na przyjęciu obecności w niej terranów (ryc. 12) oraz przesuwczego charakteru kontaktu, co było przyznaniem racji Brochwicz-Lewińskiemu i Pożaryskiemu, ale także opowiedzeniu się za prawoskrętną translacją terranów wzdłuż TTZ, przeciwną do zakładanej przez adwersarzy (Dadlez, 2000; Narkiewicz, 2020).

Bardzo ważną część dorobku naukowego prof. Dadleza stanowią opracowania kartograficzne, był cenionym autorem, współautorem i redaktorem map, przekrojów geologicznych i atlasów. Przez współpracowników podkreślany jest jego udział w edycjach *Atlasu grawimetrycznego Polski* (1996), *Atlasu paleogeograficznego epikontynentalnego permu i mezozoiku w Polsce* (1998), odkrytej mapy dna Bałtyku w skali 1 : 500 000 (1999), *Mapy geologicznej Polski bez utworów kenozoiku w skali 1 : 1 000 000* (2000). W opinii profesorów Jerzego Znoski i Sylwestra Marka oba wydania *Mapy tektonicznej kompleksu permsko-mezozoicznego na Niżu Polskim w skali 1 : 500 000* (Dadlez, 1980a, 1998) i stanowiące jej uzupełnienie *Przekroje geologiczne przez bruzdę śródpolską w skali 1 : 200 000* z notą objaśniającą (Dadlez, 2001) można uznać za ukoronowanie tektonicznych dokonań Dadleza (Znosko, Marek, 2002).

Przez lata prof. Dadlez śledził rozwój geologii na świecie i należał do naukowców bardzo czytanych w literaturze

⁷ Projekt badawczy realizowany w latach 1992-2001, finansowany przez European Science Foundation, którego celem było rozwinięcie współpracy między geologami i geofizykami z obu części podzielonej do niedawna Europy.

Ryc. 12. Szkic tektoniczny środkowej i NW Polski. PU – terran pomorski, KU – terran kujawski (Dadlez i in., 2005)

światowej. Mimo gwałtownego rozwoju badań geologicznych w powojennej Polsce rodzima geologia znajdowała się, pomijając pewne wyjątki, np. szkoły Mariana Książkiewicza czy Romana Kozłowskiego, na uboczu głównego nurtu nauki światowej, co było wynikiem naszej izolacji politycznej, skutkującej ograniczeniami kontaktów z ośrodkami zachodnimi. Dadlez miał ogromną wiedzę na temat geologii Niżu Polskiego i własne oryginalne przemyslenia i hipotezy naukowe, dotyczące np. problematyki jurajskiej, klasyfikacji i terminologii struktur tektoniki platformowej, roli tektoniki solnej czy inwersji strukturalnej, które prezentował za granicą, m.in. na sesjach Międzynarodowego Kongresu Geologicznego w Paryżu w 1980 r. i w Moskwie w 1984 r. (Dadlez, 1980b, 1984), jako uczestnik Projektu nr 86 IGCP (1975–1986), posiedzeń Komisji Międzynarodowej Mapy Geologicznej Świata w Paryżu (1987) czy Mapy Tektonicznej Europy w Londynie (1986), stając się jednym z najbardziej rozpoznawalnych geologów polskich. Jego pozycja międzynarodowa wzrosła w latach 90., kiedy zniknęły istniejące wcześniej ograniczenia, cieszył się szacunkiem wybitnych europejskich geologów, jak dr. Franza Kockela czy prof. Petera A. Zieglera (Narkiewicz, Wagner 2008; Pieńkowski 2009).

W roku 1998 Rada Naukowa PIG zgłosiła kandydaturę prof. Ryszarda Dadleza na członka korespondenta Polskiej Akademii Nauk (Jaworowski, 1998), która jednak nie przeszła przez stosowane procedury powoływania.

REDAKTOR, NAUCZYCIEL, CZŁOWIEK

Profesor Dadlez był uznanym i szanowanym redaktorem naukowym, który obok map i atlasów redagował wiele tekstowych wydawnictw monograficznych. Działalność w tej dziedzinie zaczął w czasopiśmie *Geologia za granicą*⁸, gdzie pełnił funkcję członka kolegium redakcyjnego, ale największe zasługi położył dla rozwoju *Kwartalnika Geologicznego*, który prowadził w latach 1976–1997, jako redaktor naczelny. Miał decydujący udział w jego przeobrażeniu z nieco zaściankowego czasopisma polskojęzycznego, publikującego wiele prac o znaczeniu lokalnym, w nowoczesny edytorsko, anglojęzyczny *Geological Quarterly*, świetnie przygotowany do późniejszego awansu na listę czołowych periodyków geologicznych, indeksowanych przez Institute for Scientific Information w Filadelfii (tzw. listę filadelfijską). Jak wspominali jego bliscy współpracownicy: *Był skrupulatnym i bezstronnym redaktorem dbającym o poziom naukowy i językowy publikacji i zawsze służącym autorom swoją cenną i bezinteresowną radą* (Narkiewicz, Wagner, 2008).

Choć Dadlez nie był nauczycielem akademickim, to jako kierownik zespołów badawczych miał duże możliwości wpływania na naukowy rozwój młodych geologów, i chętnie z nich korzystał, dzieląc się swoją wiedzą oraz doświadczeniem. Wypromował dwóch doktorów: Ryszarda

⁸ Wydawanego przez Instytut Geologiczny w latach 1960–1975.

Wagnera i Michała Wilczyńskiego, recenzował rozprawy doktorskie, przewody habilitacyjne i profesorskie. Był współautorem *Poradnika pracownika służby geologicznej* (1968) i autorem artykułów popularyzujących teorię tektoniki płyt, stając się jednym z prekursorów wprowadzania jej do polskiej geologii. Na zamówienie Wydawnictwa Naukowego PWN opracował hasła tektoniczne (littery A–D) do *Wielkiej Encyklopedii Powszechnej PWN* (1995). Jego zainteresowania geotektoniczne zaowocowały napisaniem wspólnie z prof. Wojciechem Jaroszewskim z Uniwersytetu Warszawskiego podręcznika *Tektonika* (Dadlez, Jaroszewski, 1994), wyróżnionego w 1995 r. nagrodą VII Wydziału PAN i wciąż uważanego za jeden z najlepszych polskich podręczników akademickich z dziedziny nauk o Ziemi. W książce tej znalazło się po raz pierwszy w polskiej literaturze geologicznej pełne i miarodajne przedstawienie założeń teorii tektoniki płyt.

Przede wszystkim jednak Ryszard Dadlez był wybitnym uczonym bez reszty oddanym swojej pasji, bardzo rzetelnym i niezależnym, który w działalności naukowej nigdy nie szedł na daleko idące kompromisy, gry i umizgi. W badaniach cechowała go wielka przenikliwość, precyzja i dar syntetycznego ujmowania problemów. Bardzo cenił naukową dyskusję i znany był z twardych polemik, zawsze merytorycznych, *wykorzystując w nich w pełni swoje talenty w precyzyjnym wyrażaniu myśli i logicznym rozumowaniu* (Znosko, Marek, 2002). Cieszył się opinią człowieka wymagającego i surowego, ale chętnie służącego pomocą. Za wyniosłością i dystansem wobec ludzi, a w latach młodości może też zuchwałością, kryła się natura człowieka skromnego i w pewnym stopniu nieśmiałego, który nie lubił eksponowanych miejsc i publicznych wystąpień, celebry i zadęcia. Te cechy nie ułatwiały mu zawodowej drogi. Na początku tej drogi, w roku 1954, popadł w merytoryczny konflikt z dr Marią Żelichowską, jego bezpośrednią przełożoną, kierowniczką pracowni w Zakładzie Badań Podstawowych (inf. ustna Ryszard Wagner, 2020) i został postawiony do dyspozycji dyrekcji, co groziło mu usunięciem z instytutu, i tylko dzięki pomocy ówczesnego wicedyrektora dr. Borysa Arenia i Stanisława Tyskiego, znalazł się w Zakładzie Geologii Niżu, aby pod opieką Tyskiego dalej rozwijać swoją naukową działalność (Tyski, 1996; Dadlez, Marek, 2002; Miecznik, 2015). W roku 1971 należał do zbuntowanej grupy pracowników instytutu⁹, którzy spowodowali odwołanie prominentnego, partyjnego wicedyrektora do spraw geologii strukturalnej doc. Juliana Sokołowskiego, tworzącego gigantyczne programy badań, niemożliwe do realizacji (Dadlez, Marek, 2002; Dąbrowski, 2015). Mimo imponujących osiągnięć naukowych prof. Dadlez nie uzyskał stopnia profesora zwyczajnego ani członkostwa w Polskiej Akademii Nauk. W opinii profesorów Krzysztofa Jaworowskiego i Ryszarda Wagnera przyczyną przerwania procedury powoływania R. Dadleza na członka korespondenta PAN było jego niestawienie się na dodatkowe spotkanie z komisją kwalifikacyjną, co można było naprawić, jednak zniecierpliwienie Profesora długością procedury i niechęć do zabiegania o awanse sprawiły, że nie została ona już wznowiona.

Na koniec chciałbym jeszcze wspomnieć o wielkim przywiązaniu Profesora do instytutu, o jego *instytutowym patriotyzmie*, wpojonym mu przez Mistrzów – Stanisława Tyskiego i Edwarda Rühlego, przekazywanym następnie młodszemu kolegom, m.in. Ryszardowi Wagnerowi, który chętnie o tym opowiada. Składała się na to koleżeńska atmosfera w zespołach badawczych, współpraca, życzliwość i zaufanie, mimo nieuniknionych przecież sporów naukowych i osobistych ambicji oraz poczucie dumy z bycia pracownikiem wiodącej w kraju geologicznej instytucji naukowo-badawczej. Dadlez zawsze z zaangażowaniem oraz odwagą bronił instytutu przed różnymi *szkodnikami* i *reformatorami*, których nie brakowało w jego długiej i burzliwej historii. Nic dziwnego, że ze wszystkich odznaczeń i wyróżnień, jakie mu przyznano (m.in. Krzyż Kawalerski *Polonia Restituta*), najwyżej cenił sobie honorową Złotą Odznakę Państwowego Instytutu Geologicznego (inf. ustna Marek Narkiewicz, 2020), którą otrzymał jako jeden z pierwszych (Wagner, Marek 2009).

Był zapalonym krajoznawcą i miłośnikiem dawnej architektury, którą z upodobaniem fotografował, szczególnie lubił wędrowki po górach, dopóki to było możliwe odbywane wspólnie z żoną i dziećmi, podczas których całą trójkę zaraził swoją pasją. Od czasu stażu we Włoszech w 1964 r. pozostawał pod urokiem tego kraju, jego zabytków, kultury i języka (inf. e-mailowa Agnieszka Gontarz, 2020).

Na emeryturę przeszedł w 2001 r., nie rezygnując z nauki, którą uprawiał do końca życia. Ciężko przeżył śmierć żony w 2007 r., zmarł 5 marca następnego roku. Został pochowany w rodzinnym grobie na Starych Powązkach.

Dziękuję wszystkim osobom, które podzieliły się swoimi wspomnieniami o profesorze Dadlezie: dr Marcie Jaskowiak-Schoeneich, prof. Krzysztofowi Jaworowskiemu, dr. Januszowi Kopikowi, dr. Teresie Marcinkiewicz, dr. Lechowi Miłaczewskiemu, wnuczce doc. Stanisława Tyskiego – Pani Annie Wojakowskiej. Szczególnie wdzięczny jestem prof. Markowi Narkiewiczowi, recenzentowi artykułu, za konstruktywne uwagi i sugestie oraz prof. Ryszardowi Wagnerowi, bliskim współpracownikiem Ryszarda Dadleza. Obydwaj nie szczędzili mi cennych informacji na temat Profesora, Uczzonego i Człowieka, i okoliczności w jakich działał. Osobne podziękowania winien jestem Pani Agnieszce Gontarz, córce Profesora, i synowi Panu prof. Michałowi Dadlezowi za udostępnione materiały i wspomnienia.

LITERATURA

- ALEXANDROWICZ S., BIRKENMAJER K., BURCHART J., CIEŚLIŃSKI S., DADLEZ R., KUTEK J., NOWAK W., ORŁOWSKI S., SZULCZEWSKI M., TELLER L. 1975 – Zasady polskiej klasyfikacji, terminologii i nomenklatury stratygraficznej. Instr. i metody bad. geol. IG, 33. Wyd. Geol., Warszawa, s. 63.
- BROCHWICZ-LEWIŃSKI W., POŻARYSKI W., TOMCZYK H. 1981 – Wielkoskalowe ruchy przesuwce wzdłuż SW brzegu platformy wschodnioeuropejskiej we wczesnym paleozoiku. Prz. Geol., 29 (8): 385–396.
- CZERMIŃSKI J. 1964 – Zaświadczenie z dn. 8.08.1964. Teczka osobowa R. Dadleza. 340/11 Arch. Zakł. PIG, maszynopis, s. 1.
- CZERMIŃSKI J. 1967 – Metamorficzne podłoże dewonu w Gościnie koło Kołobrzegu. Kwart. Geol., 11 (3): 695–696.
- DADLEZ R. 1961 – Życiorys. Teczka osobowa R. Dadleza. 340/11. Arch. Zakł. PIG, rkp, s. 1.
- DADLEZ R. (red.) 1963 – Wyniki wiercenia Mechowo IG-1. Biul. Inst. Geol., 189.

⁹ Obok Dadleza w grupie znaleźli się: Borys Aren, Stanisław Depowski, Stanisław Tyski i Ryszard Wagner.

- DADLEZ R. 1964a – Zarys stratygrafii liasu w Polsce zachodniej i jego korelacja z liasem Polski środkowej. *Kwart. Geol.*, 8 (1): 122–144.
- DADLEZ R. 1964b – Zagadnienia stratygraficzno-facjalne. Zeszyt 9 (Jura): retyk i lias. [W:] Atlas geologiczny Polski. Inst. Geol., Warszawa.
- DADLEZ R. 1967 – Najnowsze profile podłoża cechsztynu w północno-zachodniej Polsce. *Kwart. Geol.*, 11 (3): 572–585.
- DADLEZ R. 1969a – Życiorys. Teczka osobowa R. Dadleza. 340/11. Arch. Zakł. PIG, maszynopis, s. 3.
- DADLEZ R. 1969b – Stratygrafia liasu w Polsce Zachodniej. *Pr. Inst. Geol.*, 57: 1–92.
- DADLEZ R. 1973 – Liassic deposits in Poland (except Carpathians). *Mém. B.R.G.M.*, 75: 447–461.
- DADLEZ R. 1974a – Przedpole obszaru wyniesionego platformy wschodnioeuropejskiej. Część północno-zachodnia. [W:] Budowa geologiczna Polski, t. IV, Tektonika, cz. 1, Niż Polski. Wyd. Geol., Warszawa: 88–109.
- DADLEZ R. 1974b – Tectonic Position of Western Pomerania (Northwestern Poland) prior to the Upper Permian. *Biul. Inst. Geol.*, 274: 49–87.
- DADLEZ R. 1974c – Types Local Tectonic Structures in the Zechstein-Mesozoic Complex in Northwestern Poland. *Biul. Inst. Geol.*, 274: 149–177.
- DADLEZ R. 1974d – Some geological problems of Southern Baltic Basin. *Acta Geologica Polonica*, 24 (1): 261–276.
- DADLEZ R. (red.) 1980a – Mapa tektoniczna kompleksu cechsztyńsko-mezozoicznego na Niżu Polskim. Wyd. Geol., Warszawa.
- DADLEZ R. 1980b – Fault pattern in Polish Lowlands and its bearing on the Permian-Mesozoic evolution of the area. *Prz. Geol.*, 28 (5): 278–287.
- DADLEZ R. 1982 – Tektonika permio-mezozoiku a głębokie rozłamy strefy Teisseyre’a-Tornquista na terenie Polski. *Kwart. Geol.*, 26 (2): 273–284.
- DADLEZ R. 1984 – Simplified classification of platform folds. *Prz. Geol.*, 32 (5): 242–248.
- DADLEZ R. 1987a – Allostratygrafia, cykliczność sedimentacji, litostratygrafia. *Kwart. Geol.*, 31 (4): 673–678.
- DADLEZ R. 1987 – Ewolucja basenów fanerozoicznych wzdłuż strefy Teisseyre’a-Tornquista. *Kwart. Geol.*, 31 (2/3): 263–278.
- DADLEZ R. 1989 – Epikontynentalne baseny permu i mezozoiku w Polsce. *Kwart. Geol.*, 33 (2): 175–198.
- DADLEZ R. (red.) 1998 – Mapa tektoniczna kompleksu cechsztyńsko-mezozoicznego na Niżu Polskim 1 : 500 000. Państw. Inst. Geol., Warszawa.
- DADLEZ R. 2000 – Pomeranian Caledonides (NW Poland), fifty years of controversies: a review and new concept. *Geol. Quart.*, 44 (3): 221–236.
- DADLEZ R. 2001 – Przekroje geologiczne przez bruzdę śródpolską 1 : 200 000. Państw. Inst. Geol., Warszawa.
- DADLEZ R., KOPIK J. 1963 – Problem retyku w zachodniej Polsce na tle profilu w Książu Wielkopolskim. *Kwart. Geol.*, 7: 131–158.
- DADLEZ R., DEMBOWSKA J. 1962 – Mapa geologiczna parantyklinorium pomorskiego bez osadów czwartorzędowych i trzeciorzędu z podaniem profilów otworów wiertniczych, które osiągnęły podłoża trzeciorzędu, 1 : 100 000. Inst. Geol., Warszawa.
- DADLEZ R., DEMBOWSKA J. 1963 – Mapa geologiczna parantyklinorium pomorskiego 1 : 200 000. Inst. Geol., Warszawa.
- DADLEZ R., DEMBOWSKA J. 1965 – Budowa geologiczna parantyklinorium pomorskiego. *Pr. Inst. Geol.*, 40.
- DADLEZ R., MŁYNARSKI S. 1967 – Wgłębna budowa geologiczna podłoża Bałtyku na wschód od ujścia Odry. *Kwart. Geol.*, 11 (3): 488–501.
- DADLEZ R., MAREK S. 1974 – General Outline of the Tectonics of the Zechstein-Mesozoic Complex in Central and Northwestern Poland. *Biul. Inst. Geol.*, 274: 111–148.
- DADLEZ R., JAROSZEWSKI W. 1994 – Tektonika. Wyd. Nauk. PWN, Warszawa, s. 743.
- DADLEZ R., NARKIEWICZ M., STEPHENSON R.A., VISSER M.T.M. 1994 – Subsycjenca bruzdy śródpolskiej w permie i mezozoiku. *Prz. Geol.*, 42 (9): 715–720.
- DADLEZ R., NARKIEWICZ M., STEPHENSON R.A., VISSER M.T.M., VAN WEES J.-D. 1995 – Tectonic evolution of the Mid-Polish Trough: modelling implications and significance for central European geology. *Tectonophysics*, 252: 179–195.
- DADLEZ R., MAREK S. 2002 – Stanisław Tyski 1913–2002. *Prz. Geol.*, 50 (7): 579–581.
- DADLEZ R., GRAD M., GUTERCH A. 2005 – Crustal structure below the Polish Basin: is it composed of proximal terranes derived from Baltica? *Tectonophysics*, 411: 111–128.
- DĄBROWSKI A. 2015 – Moje wspomnienia z pobytu w Państwowym Instytucie Geologicznym (1948–1988). [W:] Pracowaliśmy w trudnych, ale ciekawych czasach. Wspomnienia pracowników (Państwowego Instytutu Geologicznego). Wyd. Stow. Em. Prac. PIG, Warszawa: 18–29.
- JAROSZEWSKI W. 1981 – Tektonika uskoków i fałdów. Wyd. Geol., Warszawa, s. 360.
- JAWOROWSKI K. 1998 – Pismo Przew. Rady Naukowej PIG prof. dr hab. Krzysztofa Jaworowskiego do Przew. Wydziału VII PAN prof. dr hab. Ryszarda Dadleza na wniosek zgłoszenia kandydatury prof. dr hab. Ryszarda Dadleza na członka korespondenta PAN (projekt). Teczka osobowa R. Dadleza. 340/11 Arch. Zakł. PIG, maszynopis, s. 5+1.
- MIECZNIK J.B. 2015 – Stanisław Tyski – Człowiek Instytutu. *Prz. Geol.*, 63 (12/2): 1443–1449.
- MIECZNIK J.B. 2017 – O losach polskich geologów. Wokół geologii. Wyd. Państw. Inst. Geol., Warszawa, s. 312.
- MIECZNIK J.B. 2018 – Profesor Jerzy Znosko – tektonik, stratygraf, odkrywca złóż. *Prz. Geol.*, 66 (12): 742–751.
- MIECZNIK J.B. 2019 – Profesor Jan Kutek – wybitny badacz jury, stratygraf, sedimentolog i tektonik. *Prz. Geol.*, 67 (12): 973–981.
- NARKIEWICZ M. 1991 – Analiza basenów sedimentacyjnych jako strategia badawcza. *Kwart. Geol.*, 35 (2): 189–206.
- NARKIEWICZ M. (red.) 1998 – Analiza basenów sedimentacyjnych Niżu Polskiego. *Pr. Państw. Inst. Geol.*, 165: 1–298.
- NARKIEWICZ M. 2008 – Ryszard Dadlez (1931–2008). *Obituary. Geol. Quart.*, 52 (2): 197–198.
- NARKIEWICZ M. 2019 – Sto lat badań głębokiej budowy geologicznej Polski w Państwowym Instytucie Geologicznym – zarys historii. *Prz. Geol.*, 67 (7): 558–569.
- NARKIEWICZ M. 2020 – Geologiczna historia Polski. Wyd. Uniwersytetu Warszawskiego, s. 280.
- NARKIEWICZ M., DADLEZ R. (red.) 1997 – Sedimentary Basin Analysis of the Polish Lowlands. Permian to Cretaceous depositional architecture. *Geol. Quart., Speci. Issue*, 41 (4): 405–534.
- NARKIEWICZ M., WAGNER R. 2008 – Ryszard Dadlez 1931–2008. *Prz. Geol.*, 56 (4): 294–295.
- PIENKOWSKI G. 2009 – Od litostratygrafii do cyklostratygrafii – nowatorskie kierunki w badaniach Profesora Ryszarda Dadleza (1931–2008). *Prz. Geol.*, 57 (5): 387–392.
- PISMO przew. Komisji Przydziału Pracy dla Absolwentów UW do CUG, 9 IV 1954. Teczka osobowa R. Dadleza. 340/11. Arch. Zakł. PIG, maszynopis, s. 1.
- POŻARYSKI W. 1990 – Kaledonidy środkowej Europy – orogenez przesuwczym złożonym z terranów. *Prz. Geol.*, 38 (1): 1–9.
- POŻARYSKI W. i in. 1962 – Budowa geologiczna Niżu Polskiego. *Pr. Inst. Geol.*, s. 377.
- POŻARYSKI W., GROCHOLSKI A., TOMCZYK H., KARNKOWSKI P., MORYC W. 1992 – Mapa tektoniczna Polski w epoce waryscyjskiej. *Prz. Geol.*, 40 (11): 643–651.
- RONIEWICZ P. 1997 – Geologia w Uniwersytecie Warszawskim (1915–1996). Księga Pamiątkowa Absolwentów Wydziału Geologii Uniwersytetu Warszawskiego. Warszawa: 31–48.
- SZULCZEWSKI M. 2016 – Nauki geologiczne. [W:] Nauki ścisłe i przyrodnicze na Uniwersytecie Warszawskim. Monumenta Universitatis Varsoviensis 1816–2016. Wyd. UW, Warszawa: 544–669.
- TURNAU-MORAWSKA M. 1965 – Prof. dr Edward Passendorfer i jego szkoła w latach 1952–1964. *Rocz. Pol. Tow. Geol.*, 35 (2): 109–141.
- TYSKI S. 1996 – Borys Areń (1908–1996). *Prz. Geol.*, 44 (7): 665–666.
- UMOWY o przyjęcie obowiązków...1951–1952 (7). Teczka osobowa R. Dadleza. 340/11. Arch. Zakł. PIG.
- URZYKOWSKI T. 2014 – Sztuka zabijania Tygrysa. *Gazeta Wyborcza* 28.07.2014, nr 30.
- WAGNER R. (red.) 2008 – Tabela stratygraficzna Polski. Wyd. Państw. Inst. Geol., Warszawa.
- WAGNER R., MAREK S. 2009 – Ryszard Dadlez (1931–2008). Życie i działalność naukowa. *Prz. Geol.*, 57 (5): 381–386.
- van WEES J.-D., STEPHENSON R.A., ZIEGLER P.A., BAYER U., McCANN T., DADLEZ R., GAUPP R., NARKIEWICZ M., BITZER M., SCHECK M. 2000 – On the origin of the southern Permian Basin, Central Europe. *Marine and Petroleum Geology*, 17 (1): 43–59.
- WNIOSKI o nadanie tytułu st. asystenta... 1954 340/11. Teczka osobowa R. Dadleza. Arch. Zakł. PIG, Warszawa.
- WYCIĄG z protokołu nr 7/75 z posiedzenia Rady Naukowej IG w dniu 1.12.1975 r. Akta przewodów habilitacyjnych – Ryszard Dadlez. 394/5. Arch. Zakł. PIG, Warszawa, maszynopis s.2.
- ZNOSKO J., MAREK S. 2002 – Ryszard Dadlez and his scientific career. *Geol. Quart.*, 46 (3): 227–233.
- 1944.pl/powstancze-biogramy/jadwiga-dadlez,7390.html

Praca wpłynęła do redakcji 24.08.2020 r.
Akceptowano do druku 14.09.2020 r.

Serwis fotograficzny na str. 855

Profesor Ryszard Dadlez – stratygraf, tektonik, pionier nowoczesnych metod w badaniach geologii regionalnej Polski (patrz str. 809)

Ryc. 13. Na instytutowych wczasach w Beskidzie Małym. Od prawej: Ryszard Dadlez, Joanna Dadlez, właściciele pensjonatu, pani Kolago, Anna i Ryszard Strzelecki z córką Joasią, Leskowiec, sierpień 1977 r. Fot. Cyryl Kolago, ze zbiorów A. i R. Strzeleckich

Ryc. 14. Ze spotkania roboczego Projektu IGCP nr 86 w Szwecji, 1982 r. Od lewej: Irena Gajewska, Ryszard Wagner i Ryszard Dadlez

Ryc. 15. Jubileuszowe spotkanie zespołu redakcyjnego *Kwartalnika Geologicznego* z dyrekcją PIG, 27 lutego 1997 r. Od lewej: Władysław Pożaryski, Stanisław Przeniosło, Ryszard Dadlez, Anna Maliszewska

Ryc. 16. Sesja naukowa *Analiza basenów sedymentacyjnych Niżu Polskiego*, 10–11 kwietnia 1997 r. W pierwszym rzędzie siedzą, od lewej: Ryszard Dadlez, Marek Narkiewicz, Ryszard Wagner, Stanisław Speczik – dyrektor PIG, Marek Jarośniński, Zbigniew Kotański. Ryc. 14–16 fot. ze zbiorów R. Wagnera